

Η αρχιτεκτονική ως εικόνα και η εικόνα ως αρχιτεκτονική

Τάσης Παπαϊωάννου - 13/01/2020

Ζούμε σε μια εποχή όπου η επικράτηση της εικόνας είναι αδιαμφισβήτητη, ενώ, σε κάθε έκφανση της καθημερινότητάς μας, η ηγεμονική της παρουσία επηρεάζει καθοριστικά τους όρους του κοινωνικού γίνεσθαι. Η εικόνα αποθεώνεται, ανεξαρτήτως αν αυτή αναφέρεται σε μια πραγματικότητα ή σε μια πλασματικότητα. Αληθινή ή ψεύτικη, επιτελεί τη διαβρωτική της λειτουργία στον κοινωνικό ιστό, επιβάλλοντας τα κυρίαρχα πρότυπα. Διαδίκτυο και ΜΜΕ αποτελούν πλέον τη σύγχρονη εξουσία που υπαγορεύει τους κανόνες της και χειραγωγεί με τους πανίσχυρους προπαγανδιστικούς μηχανισμούς της.

Η φωτογραφία στο κινητό ή στην οθόνη του υπολογιστή έχει υποκαταστήσει τη φυσική παρουσία. Αρκούμαστε στις εικονικές αναμεταδόσεις των ανθρώπινων σχέσεων, των κοινωνικών συμβάντων, των καθημερινών δράσεων. Η ενημέρωση και η επικοινωνία συντελούνται πλέον μέσα από το Facebook, το Twitter, το Instagram και τα πολυάριθμα blogs. Οι εικόνες μεταδίδονται εν ριπή οφθαλμού και εγκαθιδρύουν τις σύγχρονες «πραγματικότητες». Υπάρχει πλέον μέσω της εικόνας σου. Τα νέα διαδίδονται με αστραπιαίες ταχύτητες, έτσι που το Διαδίκτυο έχει μετατρέψει τον κόσμο σ' ένα μεγάλο χωριό, συρρικνώνοντας ακόμη περισσότερο τον χρόνο. Το αληθινό και το ψεύτικο συμπλέκονται και γίνονται πλέον ένας επικίνδυνος και αξεχώριστος αχταρμάς. Την ίδια στιγμή, απομακρυνόμαστε ολοένα και περισσότερο από τα πραγματικά γεγονότα και μεταλλασσόμαστε σε απαθείς και αναίσθητους θεατές.

«Εκεί που ο πραγματικός κόσμος μετατρέπεται σε απλές εικόνες, οι απλές εικόνες γίνονται πραγματικά όντα

και αποτελεσματικά κίνητρα μιας υπνωτικής συμπεριφοράς», σημειώνει εύστοχα ο Γκι Ντεμπόρ στο γνωστό βιβλίο του «Η κοινωνία του θεάματος».

Η αρχιτεκτονική φυσικά δεν θα μπορούσε να αποτελέσει εξαίρεση σ' αυτήν την πρωτόγνωρη κατάσταση. Η εικονική της παράσταση συχνά έρχεται να υποκαταστήσει την ύπαρξή της στον χώρο και τον χρόνο. Σε τέτοιον βαθμό, μάλιστα, που υποσκάπτει σοβαρά τη θεμελιακή ιδρυτική συνθήκη της που είναι κατ' εξοχήν ο βιωμένος χώρος. Σταδιακά, μοιάζει να χάνει τα προαιώνια χαρακτηριστικά της, αλλά και τον ουσιαστικό προορισμό της, και γίνεται κι αυτή θέαμα προς κατανάλωση.

Το αληθοφανές φωτορεαλιστικό, και μάλιστα αυτό που έχει επιμελώς επιλεγεί από μια συγκεκριμένη οπτική γωνία, έχει αντικαταστήσει το ίδιο το αρχιτεκτονικό έργο. Κρίνουμε το εικονικό αποτέλεσμα βιαστικά και τελεσίδικα, σάμπως αυτό να έχει ήδη κατασκευαστεί και να υπάρχει κάπου εκεί έξω. Τέτοια είναι η δύναμη της υποβολής που μας ασκεί η εικόνα και, παρασυρμένοι από τη σαγήνη της, αδυνατούμε να ξεφύγουμε από τη μαγνητική της έλξη. Εθισμένοι πια σ' αυτήν, περικυκλωμένοι από την πληθωρική της παρουσία, μας εξουσιάζει, εγκαθιδρύοντας τα νέα αρχιτεκτονικά πρότυπα.

Η κρίση μας για το αρχιτεκτονικό έργο διατυπώνεται πολύ πριν αυτό υλοποιηθεί, πριν κατοικηθεί, πριν γράψει ο χρόνος πάνω στις επιφάνειες των υλικών του, με ένα «like». Πρόχειρα, αστόχαστα, βιαστικά. Η αξία της αρχιτεκτονικής μετριέται πλέον με τα «likes» που θα αθροίσει η προκατασκευασμένη εικόνα της, σαν να πρόκειται για talent show της τηλεόρασης. Η ποσότητα των ψήφων με μια επίφαση δημοκρατικότητας καθορίζει την ποιότητα, σ' ένα είδος διαδικτυακών αρχιτεκτονικών καλλιστηρίων. Επαναλαμβάνουμε: όχι της αρχιτεκτονικής της ίδιας, αλλά της εικονικής παράστασής της.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα οι δημοσιεύσεις αρχιτεκτονικών μελετών στον έντυπο και ηλεκτρονικό Τύπο τα τελευταία χρόνια. Οι κριτικές που τις συνοδεύουν θαρρείς και βγάζουν τα συμπεράσματά τους μόνον από τα εντυπωσιακά φωτορεαλιστικά και όχι από τα σχέδια (κατόψεις, όψεις, τομές) ή τη μακέτα. Το αν, π.χ., το κτίριο επιτελεί σωστά τη λειτουργία του ή εντάσσεται αρμονικά στο περιβάλλον του, λίγο απασχολούν.

Το μάτι παγιδεύεται γρήγορα στη γοητεία της πολύχρωμης φαντασμαγορικής εικόνας και υποτάσσεται στη λογική της. Το Facebook γίνεται το βασίλειο του αρχιτεκτονικού (και όχι μόνον) κουτσομπολιού. Ορυμαγδός κριτικών, θετικών και αρνητικών, κατακλύζουν το internet, οι οποίες βασίζονται μόνο πάνω σε μία τυχαία εικόνα. Το ίδιο βιαστικά, το ίδιο επιπόλαια, μ' ένα «μ' αρέσει - δεν μ' αρέσει». Έτσι, οι διάφοροι «σχολιαστές» του Διαδικτύου μετατρέπονται σ' ένα νέο είδος φανατικών οπαδών της αρχιτεκτονικής εικόνας και όχι αυτού που η εικόνα παριστάνει ή σηματοδοτεί.

Η επιδερμική θεώρηση της αρχιτεκτονικής ως αισθητικού αντικειμένου, την αποξενώνει και εν τέλει την αποκόπτει με ό,τι πιο σημαντικό έρχεται αυτή να υπηρετήσει: τη ζωή. Συχνά, μέτρια κτίρια αποκαλούνται «αριστουργήματα» πριν κατοικηθούν, πριν καλά καλά χτιστούν. Δεν είναι, με άλλα λόγια, ο τρόπος ζωής αυτός που κυρίως διαμορφώνει και νοσηματοδοτεί τον αρχιτεκτονικό χώρο, αλλά αντίθετα ο κτισμένος χώρος που ως προκρούστεια κλίση υπαγορεύει και επιβάλλει τον τρόπο ζωής. Σήμερα δεν νιώθουμε πια την ανάγκη να επισκεφθούμε το αρχιτεκτόνημα, να περπατήσουμε στους χώρους του, να το ζήσουμε με όλες μας τις αισθήσεις. Μας αρκεί απλώς η φωτογραφία του.

Η ουσιαστική κριτική, όμως, δεν ασκείται από τις ωραιοποιημένες ιλουστρασιόν εικόνες του αρχιτεκτονήματος, ούτε από τους αυτόκλητους σχολιαστές των διαφόρων ιστοτόπων. Το αρχιτεκτονικό έργο κρίνεται αφού έχει υλοποιηθεί, εκεί έξω στον φυσικό του χώρο, πρωτίστως από τους ανθρώπους που το κατοικούν, και τον χρόνο που περνάει και κρίνει αλάνθαστα. Το αν αντέχει, με άλλα λόγια, μέσα στην καθημερινή τριβή της ζωής, κρατώντας κάτι από την αυθεντικότητα και το ουσιαστικό περιεχόμενο που το δημιούργησε.

Η αρχιτεκτονική, όπως και κάθε άλλη έκφανση της τέχνης, δεν έχουν ανάγκη από διαφημιστικά τρικ της στιγμής και φτηνές επικοινωνιακές μεθοδεύσεις. Χρειάζεται χρόνος πολύς, να κατακαθίσει ο «κουρνιαχτός» της επικαιρότητας, να μείνει το έργο μόνο του μακριά από τις μόδες του καιρού του, ώστε να μιλήσει κανείς με κάποια ασφάλεια για την αξία του. Η τέχνη, ως γνωστόν, δεν αξιολογείται με όρους ταχύτητας, αλλά βραδύτητας που γονιμοποιεί τον στοχασμό της κριτικής αποτίμησης της αξίας της.

Το άρθρο δημοσιεύθηκε στην Εφημερίδα των Συντακτών στις 29-10-2019